

ספר המעלה על נס את התוקפנות כגורם חיובי - הפך לרב-מכר בישראל ולמוקד של ויכוחים בחוגים

אינטלקטואלים

אינטליגנטיבי כלפי כל שאר הנמרים - איך הוא יכול להודג עם נמרה?

במילים אחרות: אם התוקפנות היא גורם חיובי בטבע, איך בכל זאת אין היא מתנגשת עם גורם חיובי שני - הפרייה והרבייה? אם הנמר תוקף כל נמר אחר, מה מונע בעדו מלתקוף את הנמרה, אשר צימה הוא צריך להעמיד ולדות?

לשם כך התפתחה בטבע, בהדרגה, שורה שלמה של אינטליגנטיבי נגדיים, הקובעים גבולות מוחלטים לאינטליגנטיבי התוקפני.

ביניהם:

● **הכניעה.** אצל בעלי-חי רבים יש טקס של כניעה, המונע בעד התוקפנות להגיע עד-כדי רצח. למשל: זאב ה' ניכנע ליריבו חושף לו את צווארו. המנצה יכול באותו רגע לנעוץ את שיניו בעורק הראשי של יריבו, ולהרגו. אך אין הוא עושה כך לעולם. כשהוא מבחין במיחצת הכניעה, הוא מרפה מן המנוצח.

כך השיג הטבע את התוצאה החיוכית של התוקפנות, בני התוצאה השלילית. התוקפנות הביאה למיבחי-כוח, ונקבע מי החזק יותר. אך אין החזק יכול להרוג את החלש, בגלל האינטיגנטיבי המונע זאת ממנו.

(בצורה דומה הגיעו עמית-התרבות לכלל מסקנה שאסור להרוג שבויים. ברגע שהחיל מרים את ידיו, אסור להרוג. אצל צבאות ותיקים וממושמים הפך הדבר לאינטליגנטיבי. כך ניצלו מיליוני בני-אדם במלחמות העת החדשה.)

אין אהבה בלי תוקפנות

ר **זיווג.** אצל סוגי בעלי-חי תוקפניים, נוצרו אינטליגנטיביים המונעים בעד הזכר מלתקוף את הנקבה, ולהיפך. אצל סוג מסוים של אריות גילו לורנץ ועוזריו טקס מפורט. הזכר מבחין בנקבה בת-סוגו, מתקרב אליה כדי לתקוף אותה, אך ברגע האחרון הוא משנה את כוונתו, יוצא לתקוף אויבו שכן, חוזר אל נקבתו אחרי הניצחון. טקס זה חוזר אצל זוג מסויים אלפי פעמים, כל עוד הוא חי יחד.

טקס זה מוכיח, כי אהבה אינה באה במקום התוקפנות, אלא מסיחה את התוקפנות לאפיק אחר.

כאן מביא לורנץ טענה מדהימה, אותה הוא מוכיח היטב: האהבה קיימת רק אצל בעלי-חי תוקפניים. בעלי-חי שאינם יודעים תוקפנות, גם אינם יודעים אהבה מהי.

יתר על כן, בעלי-חי מסויימים הם תוקפניים רק באורח זמני, בתקופות מסויימות של חייהם. והנה, אותם בעלי-חי חיים עם בת-זוג קבועה רק באותן תקופות תוקפניות - ושוכחים את בת-זוגם לגמרי ברגע שהם חלים להיות גוקי פניים.

מסקנת לורנץ: האהבה, אחת ההמצאות הגדולות של ה' טבע, קשורה כל-כולה בתוקפנות. היא נולדה כדי לרסן את התוקפנות ולאפשר פרייה-ורבייה אצל בעלי-חי התוקפניים.

הילדות. אצל בעלי-חי מסויימים קיים אינטליגנטיבי מונע בעד מבוגרים לתקוף ולדות. אינטליגנטיבי זה מתעורר, למשל, בעקבות קולות אופייניים של הילדות. (ציפורים מסויימות, המגיבות בדרך זו, אכלו את ולדותיהן כאשר לורנץ ועוזריו חיטלו את חוש-השמיעה שלהן.)

● **חוישי-שבט.** כמה מבעלי-חי התוקפניים ביותר מצטיינים בחוש משהתי או שבטי, המונע בעדם לתקוף את בני משפחתם או שבטם, בעודם תוקפים באכזריות את כל בני-סוגם שאינם שייכים לאותו שבט. זוהי, למשל, דרכם של זאבים ועכברושים.

העכברושים דומים לבני-אדם

ר **פרקים מאדפים** של ספרו מנתח לורנץ את התנהגותן של ארבע צורות חברתיות אצל בעלי-חי שונים:

● **ההמון האלמוני.** לורנץ מוכיח, כי בלהקה גורי לה של דגים או של ציפורים אין שום תוקפנות הדדית, אך אין גם יחס אישי בין הפרטים.

חוסר-התוקפנות של חיות-הלהקה הוא טבעי. התוקפנות באה, לדברי לורנץ, כדי להבטיח פיוור מכסימלי. חוש-העדר בא להשיג את המטרה ההפוכה: למנוע פיוור. מכאן שבעלי-חיים הנודדים בלהקות גדולות אינם יכולים להיות תוקפניים, לפחות בעת הנדידה.

מאידך, אין בהמון האלמוני שום מקום לרגשי יידידות או אהבה. לורנץ מוצא דימיון לכך בהמון אנושי בעת פאניקה, כשהורים דורסים את ילדיהם ומאכזרים כל צלב-אנוש.

● **האירגון הבכתי-אישי.** אצל סוגים מסויימים של לטאות וחסידות, למשל, קיימת מידה של אירגון. זכר ונקבה גרים יחד. אולם התצפיות הוכיחו כי אין קשר אישי

שהוא נתקל בהם בים (חוץ מאותם הדרושים לו למחיתו). אך יתקיף מייד כל דג מאותו סוג א' הנכנס לתחום-ראייתו ומחיתו. רק בסרטים הוליבוריים תוקף הנמר את התנין, למשל. חוץ מאשר בשעת הצייד, או כשהוא פוחד, אין הנמר תוקף שום חיה זולת נמר אחר.

וכאן מתעוררת שאלה חשובה: אם יש לנמר יחס תוקפני

ההתנהגות

באדם

ר **ק לעיתים רחוקות** קורה שספר זה, המגיע לארץ, מחולל בכמה אחת מהפכה בעולמה הנפשי של האינטיגנטיבי הצעירה במדינה. זה אירע בשבועות האחרונים. למען, בכל מקום שם נפגשים אמנים וסופרים צעירים, אנשיריה ומדענים מכל הסוגים, התחיל להישמע בתכיפות גוברת השם לורנץ. הכוונה אינה ללורנץ איש-ערב, וגם לא לחבר-הכנסת לורנץ מאגודת-ישראל, אלא לפרופסור וינאי בשם קורנאד לורנץ, שמעטים ידעו את שמו לפני חודש.

לורנץ זה גרם לזעזוע בחוגים אלה. בכסית הוא עורך ויכוחים בין אנשים כמו דן בן-אמוץ, אורי זוהר ונועה אשכול; באוניברסיטאות הוא הפך סלע-מחלוקת בין הסטודנטים; אנשים רבים טוענים בגלוי כי "לורנץ שינה את השקפת-העולם שלי".

גרם לכך ספר בעטיפה רכה, הנושאת ציור של אריה טורף (ראה תמונה) ואת הכותרת האנטי לית "על התוקפנות". לראשונה פורסם ספר זה בווינה, בשפה הגרמנית, בשם "הרע כי ביכול".

התוקפנות היא תופעה חיובית!

ר **הי תורתו של לורנץ**, אביו הקשיש של מדע האתור-לוגיה - ענף מדעי המבקש לחקור את התנהגות בעלי-החי?

אפשר למצוא אותו בכמה עקרונות יסודיים, מפתיעים במבט ראשון:

- התוקפנות היא כוח חיובי בטבע.
- התוקפנות אינה קשורה בטריפת טרף.
- התוקפנות מכוונת בעיקר נגד אותו סוג של בעלי-חי.

לורנץ רואה את עצמו כממשיך דרכו של צ'ארלס דארטין, אבי תורת-ההתפתחות. הוא מקבל את תורתו של דארטין בדבר מלחמת-ההישרדות, המשמשת כתהליך של ברירה טבעית, כשהמוכשר ביותר מנצח את הפחות מוכשרים.

לדעת לורנץ, משרתת התוקפנות את התהליך הזה, עוזרת לבעלי-החי במלחמת-ההישרדות שלהם ומשכללת את המינים.

תוקפנות זו אינה דומה בשום צורה ליחסה של חיות הטרף לקורבנה. לאריה, למשל, אין שום יחס תוקפני כלפי האיילה. הוא טורף את האיילה רק כדי לאכול אותה, מבלי שהאיילה מעוררת בו תגובות של התנגדות ושינאה.

שונה לגמרי היחס של בעלי-חי רבים כלפי בני-סוגם שלהם. בעלי-חי אלה - ביניהם בעלי-חי בלתי-טורפים, ה' חיים על צמחים, מתקפים מייד כל בעלי-חי בן-סוגם.

לורנץ ועוזריו ערכו ניסיונות רבים במעבדה ובטבע. ל' משל: הם שמו באקווריום אחד דגים מסוגים שונים, ובניגוד הם כמה דגים בני אותו סוג. התוצאה: שום דג אינו תוקף דגים מסוג אחר, אך כל הדגים מסוגים מסויימים תוקפים את בני-סוגם ברגע בו הם רואים אותם.

דחק את הדגים התוקפניים האלה צייד הטבע בצבעים בולטים מיוחדים, כדי שיוכלו להכיר בנקל איש את רעהו. נראה כאילו רצה הטבע לעודד דגים אלה בתוקפנותם ה' הדדית.

מה הסיבה לכך? לורנץ מביא שני מניעים עיקריים:

● בעלי-חי מאותו סוג מתקיימים, כמובן, על אותו מזון (בעלי-חי אחרים, או צמחים). לכן יכולים רק בעלי-חי מעטים מאותו סוג להתקיים באזור מסויים.

התוקפנות של בני אותו סוג, איש נגד רעהו, באה כדי להבטיח את פיוורם המירבי - כך שכל בעלי-חי מתקיים לבדו באזור הדרוש לקיומו.

לורנץ מביא לכך דוגמה פשוטה מחיי-האדם: רופא בעיירה, המתקיים בה בכבוד, מייוד עם עורך-הדין, המורה, המהנדס והשופט, החיים באותה עיירה. אך כשיבוא רופא שני לגור בה - הוא יתייחס אליו בשנאה, כי האיש בא לגזול את פרנסתו.

● הטבע מעוניין בכך, כי החוקים ביותר בכל סוג יולדי דו את הצאצאים, כדי שהגזע ישתכלל.

התוקפנות של בעלי-החי בתוך סוגם מבטיח חה את ניצחון הזכר החזק יותר, הזוכה כי נקבות הטובות ביותר. כך מובטחת התורשה המשוכללת ביותר.

מיחווה כניעה

מונע רצח

ר **כאן התופעה הקיימת** אצל בעלי-חי רבים: הם תוקפים, באופן אינטליגנטיבי, את בני-סוגם דחק; אך מתייחסים בשחיתון-נפש לבני כל הסוגים האחרים בטבע. דג צבעוני מסוג א' יתייחס באדישות גמורה לכל הדגים